

SARUSI MIHÁLY

*Szaglász a gáton**

Ma egy sort sem írok! Tegnap sem írtam, holnap is fogok.

Régen sem volt kötelező minden nap. Huszonhét évig jelentettem Nekik, akkor sem naponta. Úgy kéthetente. Persze néha sűrítették a titkos találkozókát, a hely huszonhét év alatt alig változott, szinte már hazajártam, a második otthonomnak tekinthetem. Végre egy hely, ahol szabadon beszélhetek! Persze volt másik hely is (meg harmadik, ki tudja már!), de nem ez a lényeges. Jelenthetek. A jelentésemet írásban leadom. Megbeszélhetem valakivel! Mert kivel volt nekem módom mindezt megtárgyalni? Őszintén, ahogy illik, ahogy illene. Ahogy a nagymama tanította nekem. Tanította, ha jutott volna vele valamire. Semmire! Az hiányzott volna. Templom, Hiszekegy. Amikor én másban hittem.

Mármint hogy utóbb, mert gyerekként hogyné. De ahogy megjött a magamhoz való eszem, elhatároztam magam a klerikális dolgoktól. Nagyanyámtól egy darabig nehezen ment, aztán csak végbevittük. Pedig amúgy nagyon aranyos mama volt! Csak ne hitt volna annyira mindenféle „keresztény erkölcs”-ben! Azt sem tudom, mi az. Mi fán terem! Már az értelme. Mert amúgy hogy a csudába ne! Megtanultam a hittanon. Én meg! A tartómnak fogalma nem volt róla, hiába magyaráztam neki. Legyintett, lapozzunk. Pedig hogy lehetett volna?! Éppen hogy ma is úgy látom, az egyháztól van mit tanulni! Ha mi kétezer évig tartottuk volna magunkat... Az tette volna be a kaput ezeknek.

Hittem, hittem; hagyjuk. Lapozzunk! Miért, ma nem ugyanabban hiszek?

Hinni. Hinni bárki tud. De tenni! Akarni valamit, valami nagyot! Szépet. Valamit érőt.

Smafu. Honnan tudnák ezek a kis stílű alakok. Ezek a senkik. Hiába magyarázod ezeknek. Azoknak.

Előbb is írtam, közben kötelezővé tették, majd nem bírtam abbahagyni. Elvonási tünetek kezdtek rajtam jelentkezni. Szinte már szindrómátikusá vált!

Ne dramatizálj, „Mihály”!

Azaz hogy „Baráth Mihály”. Mi más lett volna a fedőnevem? Baráth, mert a dédapámat valóban így hívták, de ezt én is csak felnőtt fejjel tudtam meg, s rajtam kívül a család sem tudott róla, nem foglalkozott vele. Így cseleztem, vertem át a fél világot, higgyenek, amit akarnak, ráadásul volt „barát” (igaz, nem férfi, jobbra csak nő, tehát barát nő) a munkahelyemen meg máshol is épp elég, és Mihály, mert az valóban a harmadik nevem. Kettőt a kereszteléskor kaptam, a harmadik a senki által nem ismert bér-
makeresztnevem lett. Erre voksoltam!

Egyszer úgy írtam alá, „barát miháj”. Máskor, véletlen, „miháj barát”. Szinte rosszul lettek a kapitányságon. Már az összekötőm is zavarba jött, azt hitte, kezdem elveszteni

* Részlet a *Kopóirat* című regényből.

az emlékezőképességem, öregszem; az alosztály vezetője már a haját tépte, az állambiztonsági főkapitány-helyettes pedig ráírta a jelentésemet taglaló tiszti beszámolóra, hogy NE HÜJESKEDJÜNK! – ALEZREDES. („Valakitől” hallottam, aki látta a találkozókról megejtett tartóiszti jelentést.) (Ha kikérném az általam írottakat, megkapnám? Nem merem.)

„barát Mihály”... Jó hecc volt! Majdnem olyan jó, ahogy bezavartak a Szerv munkatársai közé. A „Mihály barát” még jobb.

Erről majd később. Nem oda Buda. Egyszer sem volt Zarándon kutyavásár stb. Nem kapkodunk. Csak megfontoltan. Haladjunk sorjában! Kezdve a végével, folytatva az elejével, bevégezvén a derekán a hátára nőtt púppal!

Ha így haladsz, Kossuth-díjat kapsz.

Miért nem írtál annyit, mint példának okáért Krúdy? Vagy másfélszáz könyve jelent meg. Mert az övét kiadták! Ha az én jelentéseimet – nem kell bőrbe, keményfedelűbe se, csak puha papírba! – valaki végre közkinccsé tenné, többet nyomna. Hogy a latban, azt nem tudom, de hogy a betűhelyek számát illetően én többet dolgoztam, arra mérget vennék!

Látod, öcskös, haladunk a korral! „Betűhely”; „leütés”, az angol megfelelőt – mondhatni eredetit, már legalábbis a számítógépnyelvet illetően – a fene ha tudja. Én nem. Nem is fogom. Miért tanulnék meg az ő nyelvükön? Az oroszra sem tudtak rászédni. Igaz, örök életemben elég gyöngécske voltam az idegennyelv-tanulást illetően. Az idegen nyelvekre vonatkozóan. Mert egyébként hogy lettem volna én bármiben gyöngé?! Nem képzeled! A legerősebb! Persze nem egyszer kellett tettetnem magam. Ügynökként is, de különben különösen! Mi az, hogy „tmb”, én, társadalmi megbízott... Társadalmi, persze, de valójában titkos. Hogy lehetett volna engem a társadalom nevében, szolgálatában bármire rávenni? Amikor, ha bevallom, ha nem, csak magam számítottam. Magamnak. Mert hogy ezeknek... Azoknak. Valójában jól átvertem őket.

Ez az, ez a titkom. Mindkettőt! Akiknek jelentettem, akikről írogattam.

Ez a lényeg, a többi mese. Ahogy a hat elemit végzett lakatos apukám szokta emlegetni, smafu! Ő mondja, „smafu ez az egész komonizmus”. Mert már ő megmondta.

Ő igen, én csak később. Amikor már valóban vége lett.

„Komonizmus”. Miért lett volna ez komonizmus? Szocializmus se. Még ha annyira vittük volna. Még azt elfogadta volna az ember. Akár ezt, akár azt. Csak ha úgy sikerül, ahogy elterveztük. Lenin meg én.

Nem túlzok, nekem is nagy terveim voltak, még hogy terveim, de álmaim! Miért nem lehetnek a becsületes magyar embernek szép álmai? Nappal, a ragyogó ég alatt.

Amikor egyszer az egyik szarjankó azt találta előttem nyíltan mondani – jó darabig senki sem sejtette, miről van szó engem illetően, aztán lassan csak kapizsgálni kezdtek, sajnos –, hogy „itt akkor sem süt a nap, amikor egy fia felhő sincs, mert olyan az ég fölöttünk”, menten dühbe gurultam. Vagy amikor már valóban túlzásba vitte az a bikfic kezdő könyvtáros lány az Illyés-imádatát, hogy meguntam, és helyre tettem a nacionalizmusokat illetően! Szóval, amikor az ember már nem bírta cérnával, és lelepleződés ide, dekonspirálódás amoda, kiborítottam, rájuk dűtöttem a bilit! Azt a néma csöndet... Megrökönyödtek, nem vitás. Vitán fölül, ilyesmikkel árultam el magam. Kár volt, de mit tehet az ember. Mert hogy bármily furcsa ez (reménybeli 3002-es olvasómnak), mi is emberből vagyunk. Még ha Márai olyan csúnyán szól is a komonista emberfajtaról. Én különben sem tartoztam közéjük. Elment az eszem? Ezekkel tartani?

Nekik dolgoztam, igaz, de nem velük. Valójában ellenük! Minden sorom arról szól, hogy ennek, Fiúk, semmi értelme. Szólt, míg szólhatott, míg az írásra ők kényszerítettek. Azelőtt ugyanezt tettem, azóta megint szabadon. Nem hiszitek, milyen jó teljesen egyedül írogatni! Bele a vakvilágba, szabadon! Szabadon! Igaza van Orbánnak, ez a legfontosabb szó, a magyar ember számára a legtöbb, mi lehetséges, a szabadság. Most végre ezt ízlelhetem. Mert sem azelőtt, sem aközben.

Megint túlzol, „Miháj”. (...TISZTA HÁJ – AZ ŐRNAGY MEGJEGYZÉSE LENNE, HA LENNE.) Erről jut eszembe, többnyire „Barát”-ként jegyeztem följegyzéseimet a Hatóságnak. Hülyéskedtem, hülyéskedtem... Ezek meg ugrottak. Néha kijavítottak, máskor nem. Szinte bújócska volt! Még mindig jobb, ha nem a valódi bűneim után mennek. Bukkannak azokra. Leplezik le, használják ki ellenem.

Ismerték azokat jól! Tán nálamnál is jobban. Valakivel – hogy árulhatom el! – megnezettem a Levéltárban, volt, hogy hatan ellenőriztek! Engem, az állambiztonsági ügynököt, a „Baráth Mihály” fedőnevű titkos megbízottat másokkal vizsgáztattak. Hogy igazat írok-e, azaz azt rovom-e a papírjukra, amit vártak tőlem, amire megbízatásom szól, amire beszerveztek, ráállítottak... Ahogy a költő mondja: Ecetet rá, ecetet rá.

Engem így ellenőriztek! Mi lehettem, ha nem ellenálló? Mert valóban megtettem a magamét, hogy jobb világban éljünk. Kár, hogy a feleségem mindebből semmit sem érzékelt. Mert nem is érzékelhetett volna! Hogy mutathattam ki a fogam fehérjét? Még a feketéjét sem. Nem hogy a gipsztömésem vagy a fémtömésem, az amalgámot; hogy az aranyról pláne hallgassunk.

„Arany”, hol volt itt – ott – arany... Ezüst sem nagyon. Bronz, ha jutott a magam-fajtának. Vas több. De vasra, igaz, nem minket vertek. Ha bolondok lettünk volna.

Ezzel vertük át az elvtársakat? Azzal is. Meg mindennel.

Könnyű utólag beszélni. Ugatni éppen hogy. Az új demokratáknak túl nagy a pofájuk. Tudom isten, befogtam volna. Néha sikerült, máskor nem. Eredetileg nagyon a bügyömben voltak... Mára megbékéltem velük. Ha szólnak, nekik is küldök egy példányt az újabb titkos jelentéseimből. De csak nekik, és ha kéri. Kéretlen, én? Nem létezik.

Mert ilyen gyerek voltam örök életemben. Halálomban.

Egy szem gyermekemnek ne kértem volna új táskarádiót, amikor legközelebb a bécsi Hilfer-akármicsodán vehettem volna? Ha engem oda kiengednek. Kiengedtek, de akkor épp nem volt rá pénzem. Csak megpendítettem a jelentésemben, hogy a maholnap tízéves nagyfiam nem hagy nyugton, rágja a fülem a nyugati márkájú táskarádiójával, már aludni sem tudunk a feleségemmel, azon vergődöm jelentésírás helyett is a könyvtári dolgozószobám íróasztalánál, hogy mit tehetnék a fiamért, hogy megvalósuljon az álma, a bármit fogni képes táskarádió a gyerekszobájában... Ha nekünk lehetett volna gyerekszobánk! Ezeknek már volt, és ezt is a rendszerünknek köszönhetik. Köszönhetjük. Köszönhetitek!! Erről kár megfeledkezni. Na, jó, kitör belőlem a proletárdüh, mit lehet tenni. Polgárosodtunk, hogyne, de annyira azért nem, hogy felejteni lehetne. Hogy honnan indultunk! Ezt ne feledd koma, sosem!

Majd ha bolondgombát eszem.

Apám lakatos, de inkább iparos, tehát polgár, pontosabban kispolgár öntudattal, a haverjával ellentétben nem a szocdemekre, hanem az anyjától tanultak szellemében a kiscgazdára szavazott. Nagyanyám jó darabig minden vasárnap elvitt bennünket a templomba. Az urát, tatámat, apám nemzójét nem ismertem, addigra eltávozott az örök vadászmezőkre, mire en-

gem jó anyám megszült az árnyékvilágra (EGÉSZ KÖLTŐI A FOGALMAZÁS, BRAVÓ, „BALOG”, BRAVÓ – AZ EZREDES HELYETT). A másik mamám is bitang vallásos maradt, a végén kerültem, mert egyfolytában a komonistákat szapult. Hogy így elvették a piszok komonisták a tizenhat nagyhald földjüket, a lovat, tehenet is elkötötték az istállóból, be a kolhozba, amiért nem bírtad a beszolgáltatást meg a többi adót, be a dutyiba, sógor meg sem állt a Hortobágyig... Jobb volt meg sem hallani. Én mondom, már akkor megtanultam, hogy csak azt kell hallani, amit akarunk, a többire fátyol! Hogy jelentettem volna a nagyanyámról?

Később tán arról is szó lehetett volna. A nagyanyámról nem, de.

Mert ami túlzás, az túlzás.

Ámbátor ki tudja. Nem tettek próbára, meg sem kísérelték, hogy mondjuk a feleségemről kelljen jelentenem. A Bodorka nevű József Attila-díjas íróról (HONNAN TUDJA EZ A FEDŐNEVÉT?! – ALES) a neje adott helyszíni jelentést – talán a családi ágyban elhangzottakról is. Gondolom megszűrve a szintiszta igazságot. „Jelentem, miközben rám mászott, hogy teljesítse férji kötelességét, azt kiabálta félrészezen: Le az orosz bandával! Aztán se szó, se beszéd, behajintott!”... Inkább ne részletezzük. Nem, idáig nem merülhettem az ügynöki munkába. Hogy az egyéb, valóban elég sötét dolgokat ne is említsük.

Persze jutott abból is. Csak hát minderről inkább hallgat az ember.

Hallgat, hallgat. Ha hallgathat! Mert én.

Mi.

Ti.

Ezt hagyd abba! Sokra nem mégy vele. Ezzel sem.

Akkor minek az egész.

Folyt. köv.

Folytassuk!

Ott hagytuk abba, hogy *Hempereg, hempereg, itt valami hempereg!* Valamikor ilyen jópofákat is írtam a jelentésemben. Nem mondom. Előbb elnevette magát a főhadnagyom – ~~Kis hadnagyom~~, kezdtem egyszer az írásos ügynöki beszámolómat, de leintett, húzzuk ki, ne csináljak Krisztusból bohócot, belőle meg hülyét, aztán azt mondta, két évig nem kapok pénzjutalmat. Ettől kiakadtam, mert igyekeztem szorgalmas lenni (annak tűnni), minden utasítást maradéktalanul végrehajtani (mondom, a látszat szerint), néhanap még önálló szaglászásba is kezdtem – ami, úgy véltem, érdekelheti őket, mintegy előttük jártam egy lépéssel (FIAM, EZ NEM FOG MENNI – ALEZREDES) –, és most büntetni akarnak. Hogy lesz így a gombhoz nagykabát...

Fakabát! Ezt egyszer merte a szomszéd nálam két évvel fiatalabb nagyfia rám mondani, már harmadnap kiállította a diri irodája elé az osztályfőnöke, olyat hoztam a tudomására. Meg is kapta a büntetését, nagy szerencséjére nem tették át más iskolába. Amúgy valamikor cserkészvezető volt a diri, tudtam meg róla, de hiába jelentettem föl később, a fülük botját nem mozgatták az elvtársak a Szervnél. Néha már rájuk is gyanakodtam. Mondom, azt írtam meg névtelen levélben a suliban az illető kölyök orosz-tanár osztályfőnöknőjének, hogy szidta a szovjeteket.

Néha már magamban, bevallom, a Szervet, illetve bizonyos mafla munkatársait, hivatásos tisztjeit, tevékenységükért magas fizetést húzó hivatásos állománybelijeit az elhárításra vonatkozóan túl gyöngkezűnek tartottam. Az irodalom-elhárítás? Különösen

gyöngye lábakon állt. Vérszegény lehetett, én mondom. Én. Aki azért tett valamit, hogy ne így legyen. Hanem amúgy.

Na, ezt tisztázzuk!

Jobb lesz itt megállni! Állapodjunk meg!

Miben? Hogy hallgatok, mint a sír? Egy életen át? Míg csak.

Csak míg.

Na, a költői beszédet zárva mondjuk ki!

Ki lehet?

Van értelme?

Annak igen.

Én, te, ő. Ők; igen, ti.

Mi nem, a viláგért sem.

(TÖRÖLVE!)

(A TÖRÖLVE! nem azt jelenti, hogy áthúzták, hanem hogy letakarták, befeketítve tették olvashatatlaná.)

(TITKOSÍTVÁ!) (SZIGORÚAN!) (...HARMINC ÉVRE.)

(Harminchárom?...)

Velem heccelődsz? Nekem mondd; előttem akarod elhallgatni. Minket elhallgattatni... Tudod, ki mindenkinek tudok szólni? Ha hiszed, ha nem, messzire elér a kezem.

Elért, el fog.

Az „ügynök-névsor”. Mit gondolsz, miért nem hozták nyilvánosságra? Jókedvükben? Mert mi mást tehettek volna? Bezárni a frissen választott Országgyűlést? Egyharmaddal? Mert a kétharmaduk nem lett volna meg. A régi gárdától mentes állambiztonsági szolgálat Antallék alatt? Az új érában. Hogyne.

„Kell a szakértelem” – válaszolta kerületünk nemzeti demokrata képviselőjének a megyei elhárítás tegnapi vezetője 1991-ben, amikor, merő véletlenségből, összeakadtak a belügyminisztériumban. Hogy ne jutott volna vissza hozzánk a politikai csodálkozása...

A mi szakértelmünk. Hogy a csudába ne lett volna rá szükség! A világon mindenütt ez a természetes. Azt mondják, a náci titkosszolgálat embereinek a javát átvette Amerika. Majd bolond lett volna nem kamatoztatni a mi tudásunkat. Akarom mondani.

Képviselőnk ezt, ha nekem nem is, de fűnek-fának elmondta. A barátainak, és hát egy új rendszer egyik első poszton álló helyi tisztségviselőjének mennyi ismerőse támad? Aki rólam nem hogy gyanította, tudton-tudta akkoriban, hogy ellenfelek vagyunk. A III/III-at illetően.

III/III? Akkor ávót mondtak, ha nem figyeltünk oda. A III/III-ról fogalmuk sem volt.

Épp elég volt, ha mi tudjuk.

Az elején nekem sem volt fogalmam sem róla. Dunsztom később lett.

Mert egy darabig magam sem tudtam, mi fán terem a III-as főcsoportfőnökség III. osztálya. Csak egyszerűen besúgónak tartottak. Már azok, akik tartottak tőlem.

Tudom meg utólag... Hogyne gyanítottam volna! De hogy ennyire lelepleződtem előttük?... A minap hozták tudomásomra.

Kár volt. Összetörték az álmaimat. Mert én – marha! – meg azt hittem.

Hinni, hinni! Hinni könnyű! Tenni, az igen. Az már döfi! Ahogy ez az utójelentésköteg is teszi. Kimondani az igazat. A szent igazat. Hogy ne más maradjon meg rólunk! ...maradjon fenn a cselekedeteinkről. Még azt hihetné az utókor.

Azt hiányzana, nem a seggre esés.

Beszéljünk finomabban. Üriemberhez méltón. Iparos apára, kisgazda nagyszülőkre büszkén. Hogy a polgári származásunkat se feledjük kellőképpen. Azt mondják, az manapság megint kifizetődő. Még arra is hajlandók érte, hogy fátyol rá, nem vergődnek az egyéb irányba tett félrelépéseinkkel. Az ávóval sem.

Kimondtad, kár volt. „Ávó”. Jó, hogy nem „ÁVH”. Mi az, hogy ávéhé? A jó anyukád, az volt ávéhás.

Persze lehettem volna. Ki tudja, hogy számít a határőrségnél szolgálni a Rákosi-rendszerben. Tehetett arról az ember, hogy akkor élt? Akkor született, amikor, élt akkor, ahogy a jó isten elrendelte. (NE ISMÉTELD ANYÁDAT! – ŐRNAGY.) (NEM AZ ANYJÁT, A NAGYMAMÁJÁT – ALEZREDES.) Ávéhá... Állambiztonság, koma, állambiztonsági szolgálat! Miért, azt hiszed, ma nincs?! Na, majd adok neked, tudom, isten, megkeserültek...

Ávéhá. Ettől azért kiborultam. Begorombultam. Az, hogy besúgó hírem van, azt terjesztik rólam az ismerőseim szerte a nagyvárosban (falunyi nagyvárosban, nagyvárosnyi tanyán, úgyhogy jól mondom, nagyvárosban, szülőhelyünkön, ezen az egyetlenen, Ó-Zarándon, avagy mondjuk Nagy-Várdán), bosszant, ha nagy néha a fülembe jut, igyekszem zsidóviccel, Rákosi- meg Sztalin- viccel elhessenteni, de hogy ávós lennék, attól dühbe jövök. Ilyenkor ütni tudnék.

Láttam, mit kaptak (volna) az ávós fiúk '56-ban Nagy-Zaránd vármegyénk székvárosában, ha úgy jön a sora.

A kutya sem bántotta őket – azon túl, hogy védőőrizetbe vette valamennyit a Kaszárnyában a forradalmi tanács, nehogy már valaki fejbe verje bármelyiküket –, de valóban voltak olyan hangok, hogy a Dunába velük! (Volt, aki a Tiszát emlegette, a Rábát. Amelyik közelebb volt ebben vagy abban a Zarándban.) (Amarról nézve: a Köröst; ne is említse.) (Egészen eltanultam Vargától a csűrést, csavarást.)

Ávéhá... Ezeknek minden politikai rendőr ávós volt.

- Te ávós vagy?
- Az ipse, vigyázz, az ávéhá embere!
- A rendőrségnek dolgozik, úgy beszélj előtte!
- Belügyes.
- A BM spiclije.

Satöbbi!

Mert így emlegették csak őket. Hogy „minket”, most inkább ne emlegessük. „Mi”, mi az, hogy „mi”?! Sem ők, sem mi. Nevezzük inkább néven a dolgokat.

Spion sem csak egyféleképpen lehetett az ember. Tisztázzuk, épp elég módja volt. Lehetőség. Követelmény. Ami alól kibújni hogy lehetett?

Már annak, aki erre kapható volt. Kapható, kényszeríthető, bátorítható, rávehető, besorozható.

- Ezzel a dumával ne gyere, hogy lehet valakit Oda besorozni?!

Halljunk szót... Már miért ne lehetett volna. Várd ki a végét!

Odáig is eljutunk egyszer. Ha az Ég engedi. Ahhoz fohászkodunk. Ahogy Zrínyi tette. Én mondom, nem akármilyen író volt! Szabadsághósként sem utolsó. Életét és véré, pennáját. Bármit. A hazájáért. Magyar és horvát anyaföldünkért. Na, ez az, amiért különösen szerettem Zrínyit. Hogy nem volt nacionalista. A sovinsztákat ki nem állhat-

tam. Sosem. „Magyar”, mi az, hogy „magyar”... A falnak mentem volna miattuk. Magyarkodunk, magyarkodunk, a temetők meg üresek?!

Hagyjuk. Fekete Gyula is nagyon a bögyömben volt. Csoóriról ne is beszéljünk. Süttö, Illyés... Ajvé, Németh László! Simonyi, szűzanyám, el ne hagyj... Ennyi ellenforradalmár! És nekünk ezekkel szemben kellett hely állnunk. Örömmel láthatjuk, hogy az új világ vadonatújnak azért nem mondható irodalmi szóvivői – szószóló minőségben (de annál azért alább) – épp őket kezdik ki. Hogy korszerűtlenek, átlépett rajtuk az idő, lépjünk mi is, időszerűsítsünk... Mi már akkor megmondtuk. Nem igazuk van?!

Nekik sincs, de hagyjuk. Túloznak, de végül is egy követ fújnak velünk, a lényeket illetően. Nekünk sem kellett ezek, nekik sem jelent ez a bagázs az ég egy adta világon semmit.

Ámen. Akár Úgy legyen!-t is mondhatnánk, ha így tetszene. Ha ilyen egyszerű volna a dolog. De hogy volna. Ellenkezőleg. Már Marx megmondta.

Hagyd el! A fontos, hogy.

Mért, mi bajod Marxszal? Épp most idézik a hitelről, hogy addig vetetik föl velünk a dúsgazdag, külföldi takarékpénztárak, mígnem valamennyien koldussá és rabszolgává nem válunk... Hát nem mondott igazat? Jósolni ő tudott a legjobban.

Ami biztos, sem igaz.

Lapozzunk!

Hogy kezdődött? Jó, hogy nem azt kérdezed, miként zárult. Arról könnyebb beszélni. Jelenteni ma már még egyszerűbb. Addig is azt írtam, amit lehetett, ma is. Legföljebb elhallgatunk dolgokat. Elsősorban a számunkra kedvezőtleneket. Ami mást csőbe hűz, arról aztán fecseghetsz reggelig!

Nem szeretnék, ha hosszú lére eresztettem a történetet. Mert én úgy vettem, mesét mondok nekik. Nem mondhatom, hogy igaz mesét – hallom, külön népi elbeszélői műfaj az igaz történet, hagyjuk! –, de valami ahhoz hasonlót. Épp olyat, amelyet este mesélnek egymásnak az otthonukban, baráti körökben, kedvenc csapszékükben az emberek! Háborúról, katonaságról, szerelmi ügyekről, munkahelyi heccekről, bármiről! Amiről oly jó szót ejteni. Amit érdemes elővenni. Megtoldani, kiegészíteni, kikanyarítani a lényegtelenből, kiemelni, a lényegét megragadni! Na, ez az, ettől óvakodtam jelentésíróként.

Mert „igaz” hogy lehet egy történet? Népünk is éppen úgy lódít, mint minden valamirevaló hasonszórú. Hogy az ügynökökről ne is beszéljünk.

Persze most könnyen emlegeted ügynök múltadat. Akkor, jelentésként, „leveledben” hogy térhettél volna ki erre is? Kitérni, hogyne! De betérni... A betérőket – mármint az útba eső csapszékeket – mindig messze elkerültem. Hogy a nagylányokat annál kevésbé. Erről később.

Erről még nem tudom, hogy jelenthetek-e? Addig sem tettem, amíg elvárták volna. Most meg. Ki tudja. Orbánék nagyon aprítják a régi barátaimat. Minket tán nem kerítenek sorra? Az tenné be a kaput, nem az ügynöki múlt leleplezése. Nem véletlen halogatják. Tartogatják szebb napokra. Amikor éppen előhúzzhatják a kartotékot.

Ezért szerettem annyira József Attilát! Már akkor megmondta, amikor a náciizmus készülődött. Hogy mivé alacsonyítanak le bennünket. Mivé leszünk. Egy számmá, adattá; porszemként porszemszámba vesznek. Miért tekintenének többnek? Nácik, komcsik meg ezek a maiak.

A komcsikat inkább hagyjuk! Szidják őket épp elegen. Én nem teszem. Hogy közük tartoztam-e, nem tudom. Besoroztak, bekényszerítettek, a végén – legalábbis a látogatás szerint – dalolva danoltam! Szinte önként. Rendre túlteljesítettem a tervet. Megadta a tiszta, mi a dolgom azon a héten, abban a két hétben, pár következő hónapban – az évekre előreteljesítő tervekkel évente egyszer foglalkoztunk, ez csak nagy vonalakban, hosszabb távon rendezte az életünk, a részleteket alkalomról alkalomra tisztázni kellett –, és én mindig többet tettem le az asztalra, mint elvárták volna. Ezért lehet, hogy annyi jutalmat kevesen kaptak a belügytől, mint én! Megvehettem azt a táskarádiót a kisfiamnak, a barátnőimnek volt miből kedveskedni, a haverokkal csak-csak beülhettem kávézni, a művészeket, írókat becserkészhettem a könyvük megvásárlása utáni ajánlaskéréssel... Mennyibe került volna ez nekünk! Nekem és a családomnak. Hogy a végén valami maradjon az asszonynak is, aki olyan áldott jó lélek volt – nyugodjék békével! –, hogy végig semmit sem vett észre. Állítólag a fél város tudott a dolgairól, ő semmit. Ha valaki csak célozgatni mert kicsapongásaimra, kapásból kikérte magának! Hogy jutna eszébe másra nézni, mint rá, az ő drága urának? Igaz, ő gyermekkönyvtáros volt, én meg felnőt, nem azért, de valóban volt benne valami gyermeki. Gyermeteg. Hogy ezt szeressem benne a legjobban! Hogy mindent tágra nyílt szemmel elhiggyen, minden szavamat igya, mint a sivatag nyeli a forró égővi esőt. (MONDOM, KÉSZ KÖLTŐ – ŐRnagy.) (CSAK BE NE ROSÁLJON – MAGÁBAN A FŐHADnagy.) (...– MONDTA VOLNA, JEGYEZTE VOLNA MEG, HA LÁTJA „BALOG MIHÁJ” AZNAPI JELENTÉSÉT AZ ÚR JÉZUS KRISZTUS 200-DIK ESZTENDEJÉNEK TÉL HAVA VÉGEFELE, A DÉLI HÓFÚTTA ZARÁNDI FALUSZÉLEN AZ ÜGYELETES.)

Jó asszony volt, isten nyugosztalja.

Milyen szépen mondd, koma! A végén megjavulsz.

Én? Soha. A büdös életben nem – mondta nagymama. Nyugosztalja őt is az Ég.

Valóban több kettőnél.

József Attila! Megáll az ész, micsoda költő volt. Ma is igaz. Minden sora. Nem hiába volt a legnagyobb proletár...

Proletárköltő? A fene tudja. Akkor elhittem. Bevettem nekik. Sőt, rátettem egy lapáttal! Róla írtam szakdolgozatot. Olyasmiket leltem nála – benne, költeményeiben –, amit más hogy vett volna észre!

Kár, hogy az egyikről utóbb kiderült, hogy a fele sem igaz. Rábukkantam egy versre a korabeli zarándi napisajtóban, amely „f a” aláírással látott napvilágot, és bebizonyítottam, hogy az csakis József Attila lehetett! Sorról sorra, szóról szóra, betűről betűre vettem elemzésemben a gyönyörűnek tetsző proletárkölteményt, bizonyítottam szerzőségét, és ajánlottam a Tisztelt Irodalomtudomány művelőinek a figyelmébe! Mígnem rá két évre valakinek a kezébe nem került a dolgozatom, amelyet az egyik kelet-zarándi folyóirat vett olybá, hogy közölhető, és kimutatta tévedéseimet. Állítólagos baklövésemet. Mert szerinte napnál világosabb, hogy nem ő, hanem egy helybéli, költői verőérel megvert iparos legény követte el.

Paff volt az nekem. Akkor letettem az irodalomtörténeti terveimről, hogy az elképzeléseimet jó mélyre elássam. Magamban. Más orrára hogy kötöttem volna! Az asszonynak meséltem néha esténként az ágyban erről az egyelőre nyugovóra tért rendíthetetlen szerelmemről, az irodalomtörténetről, benne Attiláról meg a többiről. (HACSATUR-

JÁNT IS BEVEHETED – ALEZREDES.) (HACSATURJÁNT AZÉRT, MERT EGYSZER A KÖZPONTI VENDÉGLŐBEN NEM HACSATURJÁN-SZÁMOT RENDELT A CIGÁNNYAL? AKKOR MAJDNEM LEBUKOTT, A DEKONSPIRÁLÓDÁST ALIG TUDTUK ELHÁRÍTANI... SZÉP MUNKA VOLT, FIÚK! – ŐRNAGY / JEGYZIK MAJD MEG, HA A KEZÜKBE KERÜL „BARÁTH”-UNK ÖRÖKBECSŰ NAPLÓ-JELENTÉSE A SZÁMUKRA SOSEM VOLT JÉZUS KRISZTUS KÉTEZER-VALAHANYADIK ÉVEINEK EGYIKÉBEN /.) Kár, hogy többnyire már az elején elaludt, így a süket falaknak mondtam tovább. De akkor legalább szárnyalhatott a képzeletem! Amíg ébren volt, vissza kellett tartanom magam, mert kérdezett. Ha válaszoltam, nyugodtan magyarázni kezdtem a gyermeki gyermekkönyvtáros kis lelkének, nem újrakérdezett? Úgyhogy így jobb volt. Mert a végén néha úgy begurultam, hogy abbahagytam az aznap esti éccakai hangos ábrándozásomat. Mondtam tovább magamban. Míg álomba nem ringatott magával a gyönyörű irodalmi írói poétanyelven elképzelt – és magamban hangosan hangoztatott! – tanulmány. Már-már széptanulmány (ahogy az egyik belső-zarándi – kellete korán gyanúba fogható – írogató személy szokta megnevezni e műfajt).

Hajaj, mire nem vittem volna, ha engem is nem nyomorít meg a kommunizmus! (Öregeimnek komonizmus.) A maiaknak könnyű, könnyen ugatnak. Akkor próbálták volna meg! Azt hiszem, megkeserülték volna.

Nagyon a bögyömben vannak. Voltak, vannak. Remélem, nem túl sokáig. Egyszer csak vége szakad a rémuralmuknak!

Ennyi „polgár”, „demokrata”, „magyar”, „nemzeti”, „keresztény”... több a soknál. Kevesebb nem többet érne? Már Lenin megmondta.

Ezt csak bolondozásból említettem. Bocsánat, őrnagy úr – most akkor elvtársazzam még őket, vagy urazzam? Ezt legközelebb tisztázom velük. Igaz, valaha is – elvtárs körunkban is – le Baráth uraztak. Hogy ne mondjam, a valódi nevemhez illesztették az urazást.

Valahogy kicsúszik az ember száján. Az igazi nevem, ne félj, nem fog. Olyan isten nincsen.

Ha van, ha nincs, ebből nem esztek. Marad az inkognitó. Az illegalitás. És e jelentés alá sem fogok mást írni, csakis a barát mihájt. Netán Baráth Misit. Mert a suliban úgy hívtak volna. Ha egyáltalán így hívnak. Ha hülye lennék elárulni magam.

Majd megőrülök, hogy eme végleges, szentgyónásnak, életgyónásnak is mondható utolsó, teljes, tökéletes, már-már irodalmi igényű jelentésemet sem jegyezhetem a valódi nevemmel! Nem és nem. Pedig mit követtem én el? Mi az a halálos bűn, amibe keveredtem? Mitől vagyok én rosszabb, mint.

Valahol tényleg elnéztük, koma. Valamit elbazilikáztunk. Most gondold el, mit kezdenek száz év múlva balog miháj rémtörténeteivel az irodalomtörténészek? Akik, tudom, akkorra már rá fognak döbbsenni bődületes értékeire, elherdált értékeink eme újabb darabjára. Mert rajtunk kívül ki beszél itt őszintén? Hol szólalt meg egy szem ügynök nyíltan? Mint teszem én. Majdnem úgy. Szinte. Olybá is vehetnők.

Jó, jó, de miért keveredtél bele? Csak csűröd-csavarod, kerülgeted, mint náci (vagy komcsi) – netán bankár – a demokráciát, de a lényegről mindedig hallgattál. Bolond volnék fejest ugrani a kútba. Lemászni, azt lehet, létrával, kötélben, ha engednek, de csak úgy, zsupsz?! Mit nem kérnél az embertől. Ha gyilkos, akkor is! Hogy lettünk vol-

na mi gyilkosok? Miért veszel bennünket velük egy kalap alá? Hogy merészel bárki ilyesmivel vádolni? Bíróság elé akarsz kerülni?

Jaj, ki kell fújnom magam. Ekkora szemétséget. Pofátlan banda. Így semmibe vegyék az embert. Tévedtünk, hogyne, ki nem ismeri be – van persze, aki ma is kitart, még mindig Leninről álmodik, hogy elvtárs, ezt csak mi ronthattuk el, te nem, te jót akartál, de mi szerencsétlenek bakot lőttünk –, ám hogy minket a Rossz vezérelt volna? Hogy mi magunk lennénk a Gonosz.

Teremtőm – mondaná nagymama.

Miért, Lenin jót akart. Nem? Ha nincs igazam, igazíts ki. Nekem nyolc. Ha úgy gondoljátok. Nehogy már úgy vegyétek, hogy a magamfajta nem hajlik. Az igazságra. Más szerint persze egy szavunk sem igaz, egy szót nem hisznek el, amit mi ejtünk ki a szánkon, írunk le. Na, ezekkel van elszámolni valóm.

Meg Engels, meg mindenki. Nem?

Hagyjuk! Lapozzunk, mondom!

Jelentsünk!

Jelentsen a fene. A franckarikába vele! Nem volt elég?

Hogy lenne. Volna. Lehetne, de nem lehetséges.

Mert az embernek egyszor el kell számolnia. A lelkiismeretével. A lelkiismeretének. Magáról. Magának.

Ha csak erről lenne – volna – szó. (NE RAGOZD! – ÓRNAGY.) Mert mit mondjak a fiamnak?

Még hogy a fiamnak. Mert ennyi sikerült; többet nem akartam, pontosabban nem lehetett, mert az asszony többé nem esett teherbe. Ő szeretett volna még legalább egy lányt, én úgy voltam vele, miért ne? Annyit csak összehozok, hogy akár öten is jól megélhetünk, de nem így alakult. Ha több gyermekünk lett volna, most több unoka nézne rám úgy, mint a nagyfiam, egy szem fiacskám mind a három leánya.

Nem értik. Nem tudják, hogy viszonyuljanak hozzám. Mit tehettem?

– Papa, te csináltál valamit? – kérdezte tegnapelőtt a nagyobbik.

Erre válaszolni? Hogyne:

– Aranyom, semmit! Hogy bántottam volna én valakit?! Úgy ismersz engem?

Kicsikém... – s átöleltem, az meg hozzám bújt.

A kicsike megnyugodott. A gimiben hallott valamit a felsős fiúktól, akik már olvasnak újságot, valahol szóba kerültem, mint „Baráth Mihály”... az eredeti nevemmel. Ekkora aljasságot, fölleveníteni régi, elavult dolgokat. Mit piszkálnak? Hogy lejárássanak az unokáim előtt? Még hogy a fiam – a menyem, nászasszonyom előtt.

A fiam nem sokat vergődik az egésszel. A KISZ-t is hamar elhagyta, párttag sosem lett, a közélettől távol tartotta magát. Csak a rock, a beat meg a többi nyugatmajmolás. Nem bírtam vele, de nem is nagyon foglalkoztatott. Rendőrségi ügye sosem volt, nagy balhékba nem keveredett, a végén mérnöknek tanult, és szép családot alapított. Öröm rájuk nézni. És most ebbe a fészekbe piszkálnak bele. Jól mondod, piszkolnak – mindenféle senkik. Akikről voltam olyan marha, hogy nem jelentettem. Nem jelentettem eleget! Annyit, hogy most itt ne ugathassanak.

Annyi; túl elnéző voltam. Voltunk. Voltatok, tovaris!

Hagyjuk! Mondom, lapozz!

Egyet, akárhányat, csak tovább!

„Jelentem...” Jelent az a radai. Rég nem kötelező. Hogy akkor mégis miért folytatom? Láttam neki újfönt. Megint nekiveselkedtem.

Nem az elvonási tünet végett. Nem!

Volt az is, persze.

Talán a maholnap csak megszülető dédunokám miatt. Hogy magyarázatot adjak.

Most úgysem értené meg. De ha felnőtt, képes lesz mérlegelni, átfogóan értékelni, értelmezni a dolgokat, megragadni a lényegét! Mondom, a lényeg a fontos, a komplexitás. Jól mondod, mert ez komplexül bonyolult dolog. Nem az ilyen-amolyan bizbasz ügy.

Ne idegesítsetek föl! (JELENTS, KOMA, JELENTS, NE ÉRZELGŐSKÖDJ! – ALES.)

Mert ez valóban rosszul esik. Valamit gondolnak rólunk, éreznek felőlünk a gyermekeink, unokáink, remélem előbb-utóbb a dédunokáink, nem beszélve a házastársunkról, testvéreinkről, a nagycsaládról, a barátainkról, szomszédainkról! Na, a többi le van ejtve, nagy ívben, de a párod, a gyereked, az unokád!

A kommunizmus nem ismer szent dolgokat, tán ha komolyan vettük volna a Tanítást, a családot sem, de azért mindennek van határa. Most érzem én is, hogy ezzel már valóban nem lehet viccelni.

Lehetett akárhány szeretőd, de hogy minek tart a feleséged, a szűkebb családod, a véred! Attól fejre állhatsz.

Hogy nézel velük szembe. A szemükbe!

– Nézz a szemembe, és úgy hazudj... – intett meg egyszer a feleségem.

Többet nem merte. Mert úgy elagyabugyáltam, hogy ha láttelepet vetet, bekopertáznak. Engem ugyan nem, akkor ilyesmiért nekünk nem járt dutyi, ma kapnék pár évet – elsőre felfüggesztve. De attól fogva nem vont felelősségre, ha az volt a gyanúja – lett volna, ha ilyesmi eztán egyáltalán eszébe jutott volna –, hogy nem mondok igazat.

Mondj igazat, és betörök a fejed! Nem tudod?

Volt, hogy mondtam is neki; inkább gondoltam. Mert egy „Baráth” hajlamos a cselezésre, de az eredeti énem.

Ha van még ilyen.

Ha lett volna.

Most volt, vagy nincs.

Hogy is hívnak egyáltalán engem?

Ha én azt tudnám!

Csak bele ne őrülj!

Mit nem ugatnak a jobboldaliak?! Ennyi szemétséget, összehordanak mindenfélét, aztán mi meg nézhetjük magunkat. Miért baj az, ha valaki baloldali? Hogy lettem volna én tömeggyilkos komcsi.

Mi is voltam; voltunk, voltatok.

Ez itt a kérdés, és nem az, hogy.

Kommunista se!

Párttag már azért sem lehettem, pedig egy időben nagyon szerettem volna, mert megintettek a Szervnél, ne és ne! Akkor kiesek a hálójukból, luk marad a hálójukon, nem olyan könnyű befoltozni, másvalakit kell keríteniük az eltüntetésére, és az nem olyan egyszerű. Maradjak pártonkívüli, úgy dolgozzam nekik. Már kívül voltam, amikor megiscsak fölvettek. Sok értelme nem volt.

„Dolgozzam” nekik. Jó pofák. Ilyen szépen beszéltek az emberrel. (NÉZD A POFÁT-LANJÁT – FŐHADNAGY.) Hogy tagadhatnám, megírta az a piszok újságjuk, jelentettem! Miért, más nem jelentett? Csak én voltam ügynök? Más nem sugdosott a főnöke fülebe? Nem ment hetente – havonta? naponta! – raportra a pártbizottságra, a szak-szervezetéhez, a vállalati vezetéshez – ki-ki beosztásának megfelelően: ki a vezérhez, ki a művezetőjéhez, ki a főszerkesztőjéhez, ki az olvasószerkesztőjéhez, a személyzetishez, párttitkárhoz, pártbizalmihoz, ki a Fehér Házba, ki az Országházba, Zaránd-házba, falu-házba, igazgatói, osztályvezetői irodába, szóval ki-ki a megfelelő, hozzá legközelebb álló fölötteshez?! (NYUGI, ELVTÁRS, CSIGAVÉR! – ŐRNAGY.) (MÉG A VÉGÉN BEKREPÁL –...)

Az ő emberük voltam... Most aztán szégyenkezhettem. Miattuk! A saját gyávaságom okán. Nekem kelljen megkeserülnöm? Ahelyett, hogy az igazi bűnösöket állítanák vérbíráik elé?!

Kislányom, tubicám. Ilyenkor ölni tudnék.

Hogy magyarázam meg neki?

Nekik. Azoknak, akiket valóban szeretek. Nem csak szerettem. Hanem akikhez valóban tartozom.

Későn jöttem rá, kiké vagyok?

Lehet.

Elherdáltam az ifjúságomat? Egyedül én? Én tehetek minderről? Nem inkább a kor, amiben élnünk kellett? Nem voltunk valamennyien kiszolgáltatottak? Mi, „besúgók” s ők, a „besúgottak”.

Nemrég egy szaktörténész azt nyilatkozta, hogy a jelentésekben eddig egymillió személy nevére – adataira, dolgaira – bukkantak. 1944-től 1990-ig? Én csak pár tucatról. 1960-tól 1987-ig másfélszázról? Ezek itt számolgatnak... Nekem eszembe nem jutott volna. Mással voltam elfoglalva.

Megáll az ész! A végén megbánom.

Majd ha fagy!

Azt a sok csinibabát... Semmi pénzért.

Csak hát.

Boldogultál-e volna velük Ezek nélkül?

Ha nem vagy titkos emberük, elnézte volna-e neked bárki azt a tenger ilyen-olyan félrelépést? Hódítást. Amit kikényszerítettél, vagy jött magától. Azt a tenger nőt. Akiknek az ölében oly jól elváltál.

Elképzelhetetlen.

Rendben, igazad van, de hogy adod be az unokáidnak?

Mondom, a fiam rá sem hederít, 1990-től, hogy nem lett kötelező, egy választásra sem ment el.

– Hagyjatok békén engem a politikával! Torkig vagyok vele. Velük.

Egyszer az szaladt ki a száján, veletek.

Ilyeneket mondott. Valamit megérezett abból, ami gyerekkorában, ifjabb éveiben körötte történt, amibe az apja belekényszerült? Valahogy az egész nemzedéke.

Ha a nemzedéke nem fordul ellenünk, ma is Kádár a király. Vagy az általa megnevezett királyfi.

Szó se róla.

De az unokáim... Hogy hagyhatnám. Venném olybá, mintha nem érintene. Nagyon is! „Érintett” vagyok. Szinte mindenben.

Nincs visszaút. Így aztán.

Utólag magyarázkodni? Nem lett volna egyszerűbb tisztán élni?

Te hogy s mint?

Elvállik.

Elvállik, mint a púpos gyerek az anyjától.

Már megint keversz. (KAVARD CSAK – FŐHADNAGY.)

A kis unokáimért ölni tudnék! Még hogy előttük valaki lejárasson.

Ölni nem. Jelenteni esetleg. Mi az hogy!

Jelentettem éppen eleget. Másolatot készítettem róluk, csak az eredetit adtam le a kapcsolattartómnak. Mármint több esetben; később nem merem, meg bele is fáradtam. Tilos dolgot műveltem, de ha csak ennyi lett volna... Elég alkalmat kínáltam nekik, hogy bekényszerítsenek a hálózatba. Hogy magam is hálózat legyek. Mert ilyen szépen neveztek. Kapcsolat, hálózat, a góré eleve hivatalos kapcsolat, ügynök, tmb., azaz titkos megbízott, az informátornak nevezett „hírvívő”, „nyelv”, mert én csak így mondtam magamban, ha megkérdeztem valamikor magamat... A tnt titkos munkatárs, az szt-tiszt szigorúan titkos tiszt, ő valóban két fizetést húzott... Téglá... Na, ezt inkább hagyjuk! Téglának azok a tökéletlenek hívtak, nem véletlenül, de nem egészen pontosan, akiknek fogalmuk nem volt az egészről. Annál több volt az ember. Beépítve közéjük, beleolvasztva az adott közösségbe, egy-egy társaság, cég, intézmény közösségének a többitől elválaszthatatlan, de attól mégiscsak elütő, suttymban a nevezett kör legbizalmasabb dolgairól a Szervet tájékoztató muksók sorát erősítettem. Néha úgy, hogy a Szerv sem tudott a dolgaimról. Tudni tudni akartak, volt, hogy rám is fülelőt állítottak, de kitribliztem azokat is. Majd leleplezem magam a ki tudja melyik babámmal! Valójában – „téglá”-ként – mi voltunk a fal.

Szimat! Ezt nem szerettem. Ma is kinyílik a bugylibicska a zsebemben, ha valaki csak kiejti, így! Ezzel a célzattal, utalással, neked szegezve. „Szimat”... Pedig volt benne valami. Van. Miért ne volna? Az embernek tényleg jó orra kellett legyen, hogy időben észrevegye a készülődő ellenforradalmat.

Na jó, forradalom. Már amelyik. Ha egyszer Pozsgay azt mondta, hogy népfölkelés, hát legyen. Először elcsodálkoztam, majd kezdtem bevadulni: hogy merészel ez is... Azokkal tartani! Jó, hogy nem „forradalom” (!) ...volt ötvenhat.

Ezeknek semmi sem drága, gondoltam elsőre. És azokkal éreztem, akik a legszívesebben ma is lepuffantanák Pozsgayt. Másodjára azért meginogtam. Ötvenhatban én is ott voltam a tömegben, akkor még nem jelentettem, hogy jelentettem volna, amikor még el sem kaptak. Azután terített le az állambiztonság azzal a kényes ügyel. Na, mondom ötvenhatban, kapott a kommunizmusnak! Csak lestem, hogy nekibátorodott a világ, nem a komcsik szemébe mondták az emberek a véleményüket? Hogy elég volt! Iparos, akarom mondani műlakatos proletár apukám is tapsolt, amikor a városi nemzeti tanács első embere olyanokat mondott, hogy Le a kommunizmussal, a szovjet megszállással, éljen a magyar szabadság! Több sem kellett az embereknek, leverték az első vörös csillagot, majd a többit. Mind! Adtak a pofájukra. Kár, hogy ahogy megjelentek a szovjet elvtársak a páncélosaikkal, bebújt mindenki a sutjába. Apám is majdhogynem reszketett. Proletártartás ide, iparos gerinc amoda, berezelt a jó öreg. Én csak lestem.

Mert mindig kíváncsi ember voltam! Ez mentett meg. De hányszor! Amikor szorult a hurok, elsőnek én léptem le. Oldottam kereket. Léptem olajra. Mentem egy házzal odébb. Köptem a levesükbe.

Főleg amikor a lányok miatt kezdtek zaklatni.

Jobb elfelejteni!

Micsoda idők voltak! Én mondom, a maiaknak arról fogalmuk sincs. Hogy volna? Ők könnyen beszélnek. Jó, munkahely nincs, lassan munkanélküli segély sem, úgyhogy ha nincs dolog, mehetnek koldulni itthon avagy külföldre, mert ott is akkora a munkanélküliség! Szóval nekik sem könnyebb. Nekünk amúgy nem volt könnyű, nekik sehogy. Nekünk sem volt semmi sem könnyű!

Na, ezen ne kapjatok hajba! Egyezzünk meg: az élet nem habos torta!

Hogyne, a Tanú tanúja is – meg a tanúságra rávevő ávósa? – valami ilyesmit motyogott. Motyogtunk mi éppen eleget. Hogy nekem kinyílt a csipám, arról is ők tehetnek. Hogy már-már elszemtelenedtem, bátorságra kaptam nemi – szerelmi? – ki tudja pontosan megnevezni – szenvedélyemet illetően, kielégítésére vonatkozóan, szintűgy ők a lúdasok. Ők, senki más. Az a piszok kommunizmus.

Nem is volt. Hogy lett volna? Csak szerettünk volna.

„Szerettük” volna! De szépen mondod. Én nem. Engem csak arra kényszerítettek, hogy.

Hogy jókedvedben, danolva, önszántadból is jelents.

„Is”.

Jól hangzik. De biztos, hogy így volt? Nem csak az emlékezeted hagy ki?

Hogy tehetne ilyesmit. Nem olyan az! Vág, mint a borotva.

Az eszed. De az emlékezeted.

A kettő egy és ugyanaz.

Akkor hogy nem vetted észre, hogy a fél város tudja, kiféle-miféle vagy?

Már hogy ne kaptam volna észbe? A végén. Amikor kiléptem a szolgálatból. Azt mondtam, elvtársak, jóból is megárt a sok, már lassan rámegy a házasságom. Pedig valójában éppen ellenkezőleg: a feleségem annál jobban szeretett, minél jobb jelentéseket írtam, mert annál gyakrabban kaptam jutalmat a BM-től, ugyanis a barátnőim mellett azért jutott valami egy szem asszonykámnak és egy szem szemem fénye fiacskámnak is! Hogy szeretett ilyenkor szegényke!

– Hogy te milyen aranyos vagy!

– Hogy te így szeress engem...

– ...minket!

– Azért ne verd annyira a fogadhoz a garast, költsél néha magadra is!

Ilyen áldott lélek volt szegény, nyugodjon ott, ahol van.

Mert közben éppen hogy a helyzetem biztosítását szolgálta a kilépésem.

SARUSI MIHÁLY (1944) író. Békéscsabán született, 2001-től Balatonalmádiban él. Két és fél évtizeden át az MTI tudósítója volt. Utóbbi művei: *Hiába – baza* (2010); *Hum fobász* (2011).